

Recenzja

Zlecniodawca recenzji:

Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie

Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki

Pismo z dnia 24.01.2019 r. informujące o wyznaczeniu mojej osoby przez CK na recenzenta komisji habilitacyjnej do oceny osiągnięć **Pana dr Jarosława Adamowicza** (BCK VII-L - 9294/218)

Do zlecenia została dołączona następująca dokumentacja złożona przez habilitanta:

1. Wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego
2. Dyplom uzyskania stopnia doktora
3. Autoreferat
4. Dokumentacja dorobku artystycznego oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki
5. Kserokopie otrzymanych nagród i wyróżnień
6. Życiorys
7. Kwestionariusz
8. Kserokopia dowodu osobistego
9. Oświadczenia osób biorących udział w prowadzonych przez habilitanta badaniach
10. Curriculum Vitae
11. Kserokopie dziesięciu publikowanych tekstów autorstwa bądź współautorstwa habilitanta
12. Publikacja: J. Adamowicz, *Mistrz Rodziny Marii. Dzieła malarstwa tablicowego jednego z krakowskich warsztatów cechowych przełomu XV i XVI wieku*, Wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, Kraków 2018.

Dane habilitanta:

Pan dr Jarosław Adamowicz w 1997 roku ukończył studia w zakresie konserwacji dzieł sztuki na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W 2007 roku uzyskał na tejże uczelni stopień doktora sztuk plastycznych nadany uchwałą Rady Wydziału. Od 1997 roku jest zatrudniony jako pracownik naukowo dydaktyczny na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie.

Ocena autoreferatu

W przedłożonym Autoreferacie Pan. dr Jarosław Adamowicz przedstawił najważniejsze elementy swojej drogi naukowej, artystycznej i dydaktycznej. Na wstępie pojawiają się bardzo

ważne uwagi dotyczące interdyscyplinarnego wymiaru działalności zawodowej konserwatora dzieł sztuki zatrudnionego jednocześnie na uczelni wyższej. W działalności tej trudno wyznaczyć ostre granice pomiędzy poszczególnymi zakresami zainteresowań gdyż wzajemnie się one przenikają co często nadaje im dodatkowej wartości. Bogata kariera zawodowa habilitanta w pełni to potwierdza. Jej wielowątkowy rozwój rozpoczyna się od konserwacji malarstwa ściennego podczas realizacji pracy magisterskiej przy transferze XVI-sto wiecznego malowidła przypisywanego Bernardino Luiniemu. Następnie Autor poświęca się zgłębianiu zagadnień technologicznych i konserwatorskich obić kurdybanowych na Zamku Królewskim na Wawelu. Z kolei, między innymi w Mauzoleum Piastów w Krzeszowie i Henrykowie, zdobywa doświadczenie przy konserwacji barokowych dekoracji stiukowo marmurowych a w kościele w Małujowicach przy konserwacji gotyckich malowideł ściennych.

Jednak jego zasadniczy krąg zainteresowań wyznacza szeroki obszar problematyki związanej z malarstwem na podłożach drewnianych. Wieloletnie doświadczenia w konserwacji drewnianych, polichromowanych kościołów w Małopolsce, jak zaznacza sam autor, umożliwiły mu połączenie dwu pasji: do malowideł ściennych i malarstwa tablicowego. Ukoronowaniem tych działań była napisana pod kierunkiem prof. Mariana Paciorka i obroniona w 2007 roku dysertacja doktorska pt. *Problematyka badawczo-konserwatorska patronowych malowideł ściennych małopolskich kościołów drewnianych przełomu XV i XVI wieku*.

Do tych doświadczeń, w pewnym momencie, doszły również te związane z późnogotycką drewnianą rzeźbą polichromowaną, co zostało w szczególny sposób docenione w chwili powierzenia dr J. Adamowiczowi kierownictwa nad pracami badawczymi i konserwatorskimi przy ołtarzu Wita Stwosza w Bazylice Mariackiej w Krakowie.

Kolejne realizacje projektów konserwatorskich przy gotyckich tablicowych obrazach małopolskich, skłoniły Autora do podjęcia tematu związanego z jednym z najważniejszych warsztatów cechowych - warsztatu Mistrza Rodziny Marii. W efekcie tych prac powstała obszerna publikacja przedłożona jako zasadnicze dzieło we wszczętym postępowaniu habilitacyjnym. Autor wyjaśnia, iż jej zasadniczym celem była odpowiedź na dwa pytania. Pierwsze dotyczące możliwości atrybucji obrazów zaliczanych do kręgu Mistrza na podstawie analizy techniki, technologii i stanu zachowania oraz drugie, związane z cechami techniczno technologicznymi, które mogą być w tym najbardziej pomocne.

Sposób zaprezentowania w Autoreferacie drogi zawodowej habilitanta potwierdza to, iż jest on w pełni świadom wielopłaszczyznowości zagadnień konserwatorskich, którym się poświęcił oraz to, że na swój bogaty dorobek potrafi spojrzeć z dystansu. Takie podejście pozwala głębiej zrozumieć swoje motywacje, dostrzec w dokonywanych w przeszłości wyborach łączący ich sens i konsekwencje. Znamionuje zarazem doświadczonego i dojrzałego twórcę oraz badacza.

Ocena dołączonego dzieła

W przedłożonych do oceny materiałach znajduje się książka autorstwa J. Adamowicza pt. *Mistrz Rodziny Marii. Dzieła malarstwa tablicowego jednego z krakowskich warsztatów cechowych przełomu XV i XVI wieku*.

Obszerna, dwujęzyczna (równoległy tekst w języku polskim i angielskim) publikacja liczy 556 stron, zawiera liczne barwne i czarnobiałe fotografie, rysunki, tabele i wykresy. Jest opatrzona wieloma, często rozbudowanymi przypisami. Dołączona bibliografia ułożona jest

według dostępnych źródeł archiwalnych, pozycji publikowanych i niepublikowanych oraz stron internetowych.

Całość podzielono na zasadniczy tekst dysertacji oraz zamieszczony na końcu katalog dzieł. Po wprowadzającym w meritum rozprawy Wstępie, kolejne rozdziały poruszają następujące kwestie: wyjaśnienie przyjętej koncepcji prac badawczych, prezentację aktualnego stanu badań, twórczość Mistrza Rodziny Marii na tle malarstwa cechowego w Krakowie, stan zachowania oraz przekształcenia omawianych w pracy dzieł. Ostatni rozdział dotyczy zasadniczego przedmiotu badań czyli techniki, technologii i środków artystycznego wyrazu charakteryzujących warsztat Mistrza.

Mistrzowi Rodziny Marii przypisuje się szereg zachowanych dzieł, pojedynczych obrazów jak i całych nastaw ołtarzowych, które zalicza się do najważniejszych przykładów późnogotyckiego, małopolskiego malarstwa tablicowego. Różni badacze, głównie na podstawie analizy stylistycznej, poszerzali bądź zawężali ten krąg. Nie mniej nie ulega wątpliwości, że działający na terenie Małopolski warsztat otrzymywał liczne i znaczące zamówienia należąc tym samym do tych najprężniejszych w tamtym okresie. Dzisiaj dzieła te przetrwały w swych pierwotnych miejscach, wnętrzach kościołów rozrzuconych po Małopolsce i poza nią, niektóre trafiły do muzeów, część z nich znajduje się poza granicami Polski.

Pomimo zainteresowania jakie wzbudzał wśród historyków sztuki nieznany nam z imienia Mistrz Rodziny Marii, to łączone z jego twórczością dzieła nie były nigdy poddane systematycznym i kompleksowym badaniom technologicznym. Fakt ten skłonił Autora omawianej dysertacji do podjęcia tego wyzwania, którego celem było nie tylko rozpoznanie pod tym kątem poszczególnych dzieł ale również próba porównania otrzymanych wyników i wyodrębnienia wspólnych cech technologicznych. To z kolei, jak założono, mogłoby stać się ważnym i pomocnym narzędziem w weryfikacji przypisywanych Mistrzowi atrybucji.

Autor, kierując się aktualnym stanem wiedzy zawartej w najnowszych publikacjach wybitnych badaczy przedmiotu, wybrał 26 obiektów, które poddano badaniom. Znalazły się wśród nich między innymi znane nastawy ołtarzowe z Dębna na Podhalu, Dobczyc, Sabinowa, Starego Bielska, Grywałdu ale również pojedyncze obrazy z Łękawicy czy Rychwałdu, predelle ze Sromowic Niżnych i okolic Iwonicza. W metodologii postępowania przyjęto kilka ważnych wytycznych: warunek bezpośredniego dostępu do obiektów, analizę materiałów archiwalnych, rozpoznanie stanu zachowania oraz stopnia przekształceń obrazów i dopiero na tej podstawie przeprowadzenie analiz technologii i techniki wykonania. Wykorzystano w nich, oprócz wnikliwej obserwacji, szereg metod badawczych, między innymi: analizę dendrologiczną, mikroskopową, mikrochemiczną, fotografie w promieniach X i w podczerwieni, analizę SEM-EDS, XRF, MA-XRF, spektroskopię ramanowską.

Oceniając merytoryczną stronę pracy należy zwrócić uwagę na kilka spraw.

- Przyjęte założenia wstępne oraz cele pracy zostały właściwie i jasno zdefiniowane. Przeprowadzone badania materialnej struktury poszczególnych dzieł oraz ich cech technicznych i technologicznych miały posłużyć wyznaczeniu "...obszarów umożliwiających przeprowadzenie porównań, które pozwolą na określenie cech wspólnych oraz scharakteryzowanie cech odmiennych, a w konsekwencji weryfikację warsztatu".

- Autor ma pełną świadomość tego, że rozpoznanie struktury materialnej dzieł, nawet przeprowadzane za pomocą najbardziej zaawansowanych metod analitycznych, ma swoje ograniczenia i że nabiera większego znaczenia gdy jest elementem szerszego spojrzenia. Jak czytamy: „Współczesnym standardem badań dzieł sztuki powinny być działania komparatywne z różnych dziedzin, dające całościowy obraz zabytku”.
- Zachowując konsekwencję wobec tych przekonań, właściwe badania techniki i technologii poprzedzone zostały bardzo szerokim i aktualnym rozpoznaniem historycznym. Dokładnie omówiono ewolucję poglądów dotyczących kręgu artystycznego Mistrza Rodziny Marii z przywoływaniem wszystkich znaczących publikacji. Ważnym w tym kontekście jest również rozdział poświęcony późnogotyckiemu cechowemu malarstwu w Krakowie, w którym przedstawiono bezpośredni, historyczny kontekst i tło dla twórczości Mistrza, łącznie z istotnymi dla niej inspiracjami dziełami Wita Stwosza. Autor dysertacji porusza się w tych zagadnieniach swobodnie, zdradzając ich rzetelne opanowanie poświadczane również właściwym zastosowaniem szerokiego aparatu naukowego.
- Dla poprawności ustaleń i końcowych wniosków bardzo ważnym założeniem pracy jest dokładne rozpoznanie konserwatorskie poszczególnych dzieł, umożliwiające wyodrębnienie elementów pierwotnych i późniejszych uzupełnień oraz przekształceń. W badaniach oryginalnych cech warsztatowych dzieł sztuki jest to kwestia pierwszorzędna, warunkująca uniknięcie możliwych pomyłek, zwłaszcza gdy zmiany te nie są jednoznacznie widoczne. Wieloletnie i bogate doświadczenie konserwatorskie Autora miało tutaj niewątpliwie duże znaczenie.
- Przyjęta kolejność prezentacji cech technologicznych i technicznych jest oczywista i zgodna z budową i porządkiem wykonywania późnogotyckich obrazów tablicowych: od drewnianych podłoży poprzez warstwy zapraw, rysunek kompozycyjny, zastosowane techniki zdobienia reliefowego, warstwy złocień i metali po warstwy malarskie. Za zaletę układu pracy należy uznać to, że wspomniane zagadnienia są omawiane w sposób komparatystyczny a zarazem syntetyczny w kolejnych podrozdziałach jej zasadniczej części. Natomiast informacje i ustalenia szczegółowe w odniesieniu do poszczególnych obiektów zawarto w końcowym Katalogu. Znalazły się tam między innymi podstawowe wiadomości dotyczące proveniencji dzieł, ikonografii, literatury przedmiotu, wymiarów, stanu zachowania oraz rozpoznania technologicznego i technicznego. Taki układ zapewnia przejrzystość zasadniczego toku wywodu, nie obciążonego nadmiarem szczegółowych danych.
- Zastosowane do analiz poszczególnych warstw technologicznych oraz cech technicznych metody badawcze są prawidłowe. Warto odnotować wykorzystanie wielu zaawansowanych metod instrumentalnych łącznie z analizą rozkładu pierwiastków na powierzchniach obrazów metodą fluorescencyjnej spektrometrii rentgenowskiej (MA-XRF) zobrazowanych dzięki barwnym makroskanom. Z drugiej strony, skuteczne okazały się również metody bardzo tradycyjne, na przykład frotáže dekoracji reliefowych czy odręczne rysunki struktur ołtarzowych, na których zaznaczono wymiary ich poszczególnych części. Wszystkie rozpatrywane zagadnienia zostały potraktowane bardzo wnikliwie i szczegółowo. Przykładowo, w odniesieniu do

dekoracji reliefowych nie tylko analizowano ich techniki wykonania i wzory ornamentów ale również podano dokładne wartości metryczne oraz zamieszczono schematyczne rysunki profilów nimbów. Wyniki badania rysunków kompozycyjnych zostały potwierdzone licznymi fotografiami w podczerwieni, zestawianymi w sekwencji detali z poszczególnych dzieł co znakomicie obrazuje podobieństwa i różnice w sposobie ich wykonywania. Badania pigmentów, z zaznaczeniem na fotografiach obrazów miejsc wykonanych analiz, uzupełniono licznymi wykresami widm XRF, często również zestawianymi ze sobą w celu porównania uzyskanych danych. Podobnie w przejrzysty sposób zaprezentowano liczne fotografie mikroskopowe szlifów stratygraficznych próbek. Wyniki badania spoiw warstw malarskich ze szczegółowymi ich opisami zamieszczono w tabeli uzupełnionej wykresami widm. W osobnej, obszernej tabeli zawarto syntetyczne zestawienie wykorzystanych metod badawczych oraz uzyskanych wyników w odniesieniu do wszystkich 26 obiektów. Analizę sposobu malowania przeprowadzono według podziału na poszczególne elementy formy, między innymi takie jak karnacje, pukle włosów, tkaniny, pejzaże.

- Z tak licznych i zróżnicowanych badań, które przeprowadzono na wybranej grupie obiektów, wyłania się dość dobrze widoczny zespół wspólnych cech warsztatowych charakterystycznych dla Mistrza Rodziny Marii. Zaznaczają się one na poziomie poszczególnych warstw technologicznych oraz zastosowanych technik wykonania ale również są wyczuwalne w odniesieniu do całych dzieł. Stwierdzono, że indywidualne cechy Mistrza najwyraźniej ujawniają się w rysunku kompozycyjnym oraz sposobach kształtowania formy malarskiej, zwłaszcza w jej szczegółach. Dzięki uzyskanym i właściwie zinterpretowanym wynikom badań możliwe było potwierdzenie wcześniejszych atrybucji bądź przedłożenie nowych wniosków, tak jak w przypadku sugestii łączenia środkowego obrazu nastawy ołtarzowej z Dobczyc z jej skrzydłami bądź zauważonymi analogiami pomiędzy tablicami nastawy z Sabinowa, (której dotychczasowe datowanie w związku z odnalezioną na odwrociu inskrypcją trzeba skorygować) z innymi dziełami Mistrza.

Publikacja jest pięknie wydana, zawiera świetne ilustracje znakomicie obrazujące poruszane kwestie. Odnosi się to również do przekonujących zestawień fragmentów fotografii różnych obrazów ujawniających istniejące podobieństwa. Pewien niedosyt pozostawiają dość oszczędne komentarze pod nimi, ale przy tej ilości zamieszczonego materiału jest to zrozumiałe. Jako drobny, nie mniej mający pewne znaczenie mankament pracy, odnotować trzeba brak spisu ilustracji.

Wartość publikacji oceniam bardzo wysoko. Można by długo wymieniać jej liczne zalety. W podsumowaniu ograniczę się do, w moim przekonaniu, dwu najistotniejszych. Po pierwsze, swym wysokim poziomem merytorycznym praca w znaczącej mierze poszerza istniejący stan wiedzy o późnogotyckim malarstwie tablicowym w Małopolsce. Nie jest rzeczą łatwą, tak jak w tym przypadku, przygotować swego rodzaju syntezę złożonego zjawiska, gdzie trzeba zmierzyć się z badaniami pojedynczych dzieł ale również wykazać umiejętnością interpretacji uzyskanych wyników na wyższym poziomie. Tylko wtedy mamy szansę dostrzec cechy najistotniejsze, tłumaczące zachodzące relacje w szerszym kontekście zjawisk. Publikacja dr J.

Adamowicza wpisuje się tym samym w najważniejsze, przekrojowe opracowania późnogotyckiej sztuki małopolskiej, takie jak synteza tablicowego malarstwa autorstwa J. Gadomskiego czy ostatnie publikacje dotyczące problematyki Hodegetrii Krakowskich. Po drugie, jest ona godnym naśladowania wzorem umiejętnego, wielowątkowego prowadzenia prac badawczych nad techniką i technologią dzieł sztuki, z respektem uwzględniającego również ustalenia innych dyscyplin. Jedynie przy takim podejściu można liczyć na wiarygodną weryfikację zastanej wiedzy, jeżeli wynika to z toku przeprowadzonego postępowania naukowego.

Ocena dorobku artystycznego, naukowego i dydaktycznego

Na podstawie dostarczonych dokumentów trzeba stwierdzić, że dorobek zawodowy dr J. Adamowicza jest imponujący. Można go ująć w kilku najważniejszych zakresach aktywności.

W obrębie działalności badawczej i konserwatorskiej składają się na niego liczne realizacje prowadzone samodzielnie bądź w kierowanych przez niego zespołach. Są to między innymi (w wyszczególnieniu zabytków pominięto wezwania świątyń oraz datowania obiektów, które znajdują się w przedłożonych do oceny materiałach) następujące osiągnięcia:

- prace badawcze i konserwatorskie kościołów w Dębnie na Podhalu, Grywałdzie, Przydonicy, Szalowej, Sromowcach Niżnych, Trybszu,
- prace konserwatorskie przy różnego rodzaju wyposażeniu wnętrza, między innymi w kościołach w Głogówku, Henrykowie, Boguchwałowie, w Mauzoleum Piastów Śląskich w Henrykowie,
- prace badawcze i konserwatorskie przy zespole gotyckich malowideł ściennych w kościele w Małujowicach,
- prace badawcze i w części konserwatorskie 26 dzieł (nastawy oltarzowe, obrazy tablicowe) z kręgu Mistrza Rodziny Marii,
- konserwacja 6 obrazów tablicowych Hansa Süssa von Kulmbach z Bazyliki Mariackiej w Krakowie,
- opracowanie programu badawczo konserwatorskiego i kierownictwo prac przy Oltarzu Wita Stwosza w Bazylice Mariackiej w Krakowie.

Na dorobek naukowy składa się również:

- 11 publikacji (monografie i artykuły) napisanych samodzielnie bądź ze współautorami,
- 16 referatów wygłoszonych na międzynarodowych i krajowych konferencjach,
- kierowanie pięcioma międzynarodowymi i krajowymi projektami badawczymi,
- liczne dokumentacje prac konserwatorskich, ekspertyzy, zbiorowe wystawy realizacji konserwatorskich.

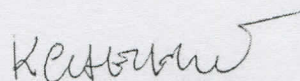
Należy podkreślić, że doświadczenie zawodowe dr J. Adamowicza rozciąga się na szeroki zakres złożonej problematyki konserwatorskiej dotyczącej nie tylko obiektów na podłożach drewnianych ale również malarstwa ściennego i całych zespołów wyposażenia wnętrza. To gromadzone przez lata doświadczenie, w wielu przypadkach przy pracy nad znakomitymi dziełami, zapewnia mu zasłużoną pozycję wśród najwybitniejszych konserwatorów.

Dr J. Adamowicz posiada równie bogaty dorobek w zakresie działalności dydaktycznej na uczelni. Zatrudniony jako kierownik w Pracowni Konserwacji i Restauracji Malowideł na Drewnie prowadzi zajęcia praktyczne, seminaria i wykłady. Jest recenzentem 14 oraz promotorem 15 obronionych prac magisterskich. Sprawuje opiekę naukową nad studentami zagranicznymi, jest promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich. W swoim dorobku ma również funkcje rzeczoznawcy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jest członkiem Rady Naukowej Międzyuczelnianego Instytutu Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki oraz Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Historyków Sztuki. Pełnił funkcję prodziekana Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie.

Konkluzja

Jak wynika z dostarczonej dokumentacji dr J. Adamowicz jest konserwatorem dzieł sztuki o wyjątkowo bogatym dorobku twórczym, naukowym i dydaktycznym. Jego osiągnięcia zawodowe przyczyniają się do rozwoju dyscypliny, ratowania cennych i zagrożonych zabytków, kształcenia przyszłych specjalistów. Jego wszechstronna działalność ma konkretne znaczenie w aspekcie praktycznych i naukowo badawczych przedsięwzięć związanych z szeroko rozumianą ochroną dziedzictwa kulturowego w Polsce.

Z całym przekonaniem stwierdzam, że osiągnięcia artystyczne, naukowe i dydaktyczne Pana dr Jarosława Adamowicza w pełni spełniają wymagania art. 16 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku (wraz z późniejszymi zmianami) o stopniach naukowych i tytule oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki, stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego sztuki.

Krzysztof Chmielewski